

ТЕАТРАЛЬНІСТЬ В ОБРЯДОВИХ ДІЙСТВАХ СУЧАСНОСТІ: АСПЕКТИ АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА

Кириленко Яна Олексіївна,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри академічного та естрадного вокалу

факультету музичного мистецтва і хореографії

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID: 0000-0001-9823-3897

RESEARCHER ID: AAD-2771-2022

У статті висвітлено роль театральності в сучасних обрядових практиках, зокрема в контексті ансамблевого виконавства. Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю осмислення впливу театральних прийомів на збереження та відновлення традиційних обрядів, їх адаптацію до сучасних умов. Зауважено, що ознаки театральності у традиційних обрядових діях розвиваються й осучаснюються в нових перформативних формах. З'ясовано, що взаємодія театру, музики, танцю, вокалу й інших виконавських мистецтв створює збагачену сучасною театральністю виконавсько-режисерську атмосферу національного обряду, який здатен виховувати повагу до традицій, об'єднувати людей, розвивати естетичний смак. У роботі запропоновано порівняльну таблицю складників театральності обрядового дійства в контексті традиційного українського обряду та його сучасної інтерпретації, проаналізовано особливі умови, що сприяють трансформації, яка відбувається в театральності обрядових практик сьогодення. Визначено, що поєднані традиційні обрядові елементи із сучасними театральними прийомами відкривають широкі можливості для інноваційних і креативних підходів, підвищують естетичне враження від театральньо-обрядової вистави. Охарактеризовано вагомість вокально-акторського ансамблевого виконавства, ключова роль якого полягає у створенні специфічної атмосфери обрядового дійства, поглибленні сприйняття обряду як спільної дії, підсиленні відчуття колективної ідентичності. Висвітлено ключові функції керівника виконавсько-ансамблевого колективу у формуванні театральності обряду-вистави, режисурі сценічної та музичної частин обрядового дійства, виборі та розробленні образів виконавців, досягненні художньої виразності та драматургії театралізованого народнообрядового проєкту, окреслено його роль у комунікаційній, дослідницькій, менеджерській і науковій діяльності.

Ключові слова: сучасність, театральність, ансамблеве виконавство, обрядове дійство, керівник ансамблю, режисер.

Kyrylenko Yana. Theatricality in modern ritual activities: aspects of ensemble performance

The article highlights the role of theatricality in modern ritual practices, in particular in the context of ensemble performance. The relevance of the study is related to the need to understand the influence of theatrical techniques on the preservation and restoration of traditional rituals, their adaptation to modern conditions. It is noted that the signs of theatricality in traditional ritual actions develop and are modernized in new performative forms. It was found that the interaction of theater, music, dance, vocals and other performing arts create a performance-directing atmosphere of a national ceremony enriched with modern theatricality, which is capable of fostering respect for traditions, uniting people, and developing aesthetic taste. The work offers a comparative table of the components of the theatricality of the ritual action in the context of the traditional Ukrainian rite and its modern interpretation, and analyzes the special conditions that contribute to the transformation that take place in the theatricality of ritual practices today. It was determined that combined traditional ritual elements with modern theatrical techniques open wide opportunities for innovative and creative approaches, increase the aesthetic impression of a theatrical and ritual performance. The significance of the vocal-acting ensemble performance is characterized, the key role of which is to create a specific atmosphere of the ritual action, to deepen the perception of the ritual as a joint action, and to strengthen the sense of collective identity. The key functions of the leader of the performance-ensemble group in shaping the theatricality of the rite-performance, directing the stage and musical parts of the ritual action, choosing and developing the images of the performers, achieving artistic expressiveness and dramaturgy of the theatricalized folk-ritual project are highlighted. its role in communication, research, managerial and scientific activities is outlined.

Key words: modernity, theatricality, ensemble performance, ritual performance, ensemble leader, director.

Вступ. Актуальність обраної теми, її предметне подання та творчий потенціал репрезентуються в декількох напрямках, як-от: 1) зростання інтересу до автентичних обрядів і традицій; 2) вивчення виконавських практик обрядових дійств; 3) еволюція та модифікація обрядових дійств сучасності; 4) розмаїття вокально-виконавських і сценічних трактувань; 5) окреслення взаємин обрядових дійств з іншими видами мистецтва; 6) висвітлення специфіки музичної, зокрема вокально-ансамблевої, виконавської майстерності; 7) аналіз мистецтва дії в обрядовості; 8) культурний і соціальний вплив народних обрядів. Мета статті – дослідити

театральні властивості обрядових дійств сучасності в ансамблево-виконавській інтерпретації.

Сьогоденне суспільство переживає етап переосмислення цінностей, вишукує зв'язок із минулим, прагне до збереження чистої культурної спадщини. Цей феномен можна спостерігати в різних сферах творчого життя: у музиці, театрі, кіно, моді, літературі тощо.

Як глибинний пласт народної культури обрядові дійства зберігають естетичну значущість, театральньо-сценічний потенціал, а також стають джерелом натхнення й об'єктом уваги науковців, дослідників, виконавців, широкого загалу. А в умовах сучасності вони здобули

й нову вагомість, що пов'язано з низкою чинників, як-от зміна світогляду людей, вплив інших культур, пошук нових форм і засобів виразності, адаптація народних обрядів до новітніх умов і глядацької аудиторії.

Сучасні колективи, фольклорні гурти, театри, дитячі фольклорні колективи, окремі виконавці пропонують різні трактування обрядових дійств за допомогою складників театральності, що відіграє ключову роль у перцепції та реалізації обрядових дійств. Деякі виконавці прагнуть до максимально автентичного відтворення обрядів із традиційними костюмами, народною українською піснею, хореографією. Інші шукають нових форм виразності, поєднують традиційні обрядові елементи із сучасними театральними прийомами – це режисерська інтерпретація обряду, стилізація костюмів і декорацій, сучасна хореографія, авторське вокально-ансамблеве аранжування українських народних пісень, сучасна звукорежисура та сценфонія «як звукотехнічна концепція вистави» [12, с. 130], новітній вокально-ансамблевий саунд. Збагачені сучасною театральністю, народні обряди здатні виховувати повагу до традицій, об'єднувати людей, розвивати естетичний смак.

Матеріали та методи. Натепер питання театральності в українських обрядових дійствах є не досить вивченим у сучасному вокально-виконавському музикознавстві. Атрибути сценічної та виконавської репрезентації в народнообрядових дійствах України потрапили в поле зору науковців, серед яких доцільно звернути увагу на монографії В. Антонюк, яка окреслює етнокультурологічні напрями української вокальної школи [1]; В. Борисенко, яка досліджує тенденції розвитку сучасних свят у родині [3]; І. Волицької, у якій авторка зупиняється на театральних елементах у календарній і родинно-побутовій обрядовості українців Карпат кінця XIX – початку XX ст. У наукових статтях кожен із дослідників запропонував власне бачення питань, а саме: традицій українського хорового співу [2]; режисерської складової частини театралізованих народних свят і обрядових дійств [6]; сучасного вокального виконавства як збереження духовних цінностей української культури [7]; жанрових особливостей вокальних ансамблів сучасного побутування [8]; етнографічних і жанрових особливостей вокально-обрядової культури Середньої Волині [9]; сучасної проблематики традиційного народнопісенного виконавства в етнокультурологічних параметрах [10]; науково-педагогічного осмислення українського народного пісенного виконавства [11]. Однак не повною мірою розроблена зазначена тематика, відсутнє комплексне культурологічне та мистецтвознавче дослідження.

У статті було застосовано комплексні методи дослідження: міждисциплінарний підхід, філософсько-естетичний метод, джерелознавчий, теоретичного узагальнення, структурно-системний, соціокультурний, аналітичний і емпіричні методи.

Результати. Сучасні тенденції в обрядових дійствах відображають новочасні соціокультурні зміни і можуть позначатися в різних площинах: 1) індивідуалізація обрядів визначається диференціацією особистості, її

особливостями, унікальними переконаннями та стильовим уподобанням; 2) сучасні технології, як-от трансляція дійства онлайн, використання віртуальної реальності або інтерактивні обряди, стають доступними та взаємодійними; 3) мешап автентичних народних звичаїв і сучасних обрядів дозволяє комбінувати й інтегрувати елементи традиційної культури із сучасними засадами, створювати гармонічний синтез, синхронізувати збережений спадок минулого та новітні потреби; 4) глобалізаційні тренди впливають на культурний обмін у сфері обрядових дійств; 5) популярність альтернативних форм обрядів свідчить про зміну суспільних уявлень, що віддзеркалюють сучасні бачення нетрадиційних способів вираження своєї культурної ідентичності.

Театральність в обрядових дійствах сучасності відіграє важливу роль у збереженні культурних традицій, передачі інформації, незалежно від контексту (чи то на сцені, під час вистави або у процесі комунікації), відкритті простору для новаторських ідей, особистого розвитку та самопізнання, відчутті катарсису. Використання театральних компонентів: додають життєвості обрядам, ритуалам і міфам; дозволяють сприймати та розуміти культурні особливості; служать платформою для інтерпретації міфів і легенд, розкривають їхню глибину й актуальність для сучасного глядача; зберігають мову та мовленнєві традиції; стимулюють обговорення та рефлексію; привертають увагу публіки до драматургії дійства, яскравих образів, неочікуваних обертів та інновацій.

Здатність актора сучасного обрядового дійства до правдоподібності, переживання привносить особисті елементи у виконання. Акторські виконавські прийоми допускають висловлювання інформації не лише словами, пластичними жестами, виразним обличчям, але й через тембр, інтонації, ритм, мову тіла, створюючи унікальне та цікаве видовище. Візуальні ефекти, музичні треки, світло та декорації, як ілюстративні засоби, підкреслюють ключові моменти вистави-обряду, а визначення структури та сценарію дійства надають їй логічного та привабливого характеру.

Пропонуємо порівняти ознаки театральності в українських обрядах у двох ракурсах – традиційність і сучасна інтерпретаційність (табл. 1).

Запропонована таблиця відображає, наскільки традиційні складові частини театральності в українських обрядах адаптуються, розвиваються й осучаснюються в сучасному контексті.

Час і простір у театральності обрядових дійств створюють унікальні умови для вираження символіки, трансформації та передачі емоцій. Тривалість обрядового дійства як традиційного, так і сучасного, може варіюватися від короткого виступу до довгих театральних подій, а вибір місця проведення має історичне чи символічне значення, що додає глибини обрядовому дійству.

На тлі традиційного вживання костюмів сьогоднішня театралізована інтерпретація передбачає модернізацію деталей. Під час створення сучасного вбрання в обрядах важливо зберігати баланс між традиціями та винаходом, щоб створити щось унікальне та поваговане

Таблиця 1

Складники театральності	Традиційний український обряд	Сучасна інтерпретація
Час і простір	У рамках установлених культурних і релігійних традицій. Розташування у специфічних місцях.	У різних місцях, як-от сучасні студії, приміщення або віртуальні платформи. Час гнучкий і адаптований до ритму сьогоденного життя.
Костюми, реквізит	Яскраві символічні костюми, маски, кольори.	Стилізований дизайн одягу, костюмів, реквізиту. Сучасний make up (макіяж, грим).
Постановка, сценічні рухи	Збереження національної естетики. Класичні обрядові мізансцени. Візуалізація минулого. Експресивні рухи та жести, що створюють сюжетність. Елементи народної хореографії.	Осучаснення обрядових традицій. Використання сучасної стилізованої хореографії. Театральна біомеханіка. Акцент на індивідуальності.
Вокально-ансамблеві техніки	Народна або академічна манера виконання.	Інноваційне звучання, комп'ютерні технології, мікрофони, модерновий вокальний саунд. Сценічність вокальних груп.
Музичний складник	Традиційні першоджерельні мелодії. Використання національних інструментів. Елементи монологу та діалогу.	Синкретизм жанрів, стилів. Осучаснення музичного супроводу, вокально-виконавська стилізація, креативні аранжування пісень.
Сценарій і драматургія	Фіксований сценарій із задалегідь визначеними етапами. Інсценування. Конфлікт і розв'язка дії.	Театралізовані режисерські сценарії. Театральна-ансамблева експлікація. Перформанс, імпровізація, адаптація під сучасність, видовищність.
Учасники, глядачі	Різноманітні релігійні або культурні лідери, представники спільноти та родин, які виконують визначені ролі. Активна участь глядачів у ритуальних діях і спільне співпереживання	Будь-які учасники (артисти, виконавці, творчі люди, глядачі). Хепенінг через інтерактивні елементи. Використання сучасних засобів комунікації.

до культурного спадку. Бажано: 1) використовувати натуральні тканини (льон, вовна, шовк), але з додаванням інноваційних тканин із цікавою текстурою та дизайном; 2) зберігати традиційний крій у поєднанні із сучасними силуетами, асиметрією, формами та незвичайними деталями; 3) застосовувати традиційні кольори з акцентом на яскравих кольорових поєднаннях; 4) до традиційних аксесуарів, як-от вишиванки, віночки, обручі чи намиста, додавати сучасні або авторські прикраси, у дизайн вбрання – вбудовані світлодіоди, сенсори чи інші технології.

Рух і жести не можна залишити поза увагою, бо сучасні постановки зі стилізованою хореографією, адаптованою до сучасних танцювальних трендів, утілюють режисерський задум, завдання якого – створити емоційну концертно-сценічну виставу.

Оригінальні тематичні декорації підсилюють обрядовий характер, мають символічне значення. Важливо, щоб режисерське втручання в сучасне обрядове дійство було обережним і ґрунтовним. Театральність вносить в обряд нові елементи, цікаві знахідки, ідеї, динаміку. Сьогоднішня тенденція до синкретизму культур зумовлює створення нових обрядів, що ґрунтуються на різних традиціях. Завдання режисера-постановника, у ролі якого може виступати й диригент-хормейстер, – зберігати та популяризувати обрядове дійство, робити його загальнодоступним для сучасної аудиторії, співпрацювати з носіями традицій, не втративши його сакрального змісту.

Українські обрядові дійства мають глибокий зв'язок із драматургією. Конфлікт і розв'язка створюють драматичне напруження, яке розряджається під час кульмінації обряду, персонажі виконують конкретні функції

і мають свою роль у драматичному розгортанні подій. Важливо, щоб сучасні сценарії обрядів ґрунтувалися як на глибокому розумінні традицій, так і на експериментальних режисерсько-виконавських баченнях.

Участь реципієнтів сучасного обрядового дійства може варіюватися залежно від конкретного обряду, культурних традицій і контексту, а саме: 1) свідоме сприйняття символіки, традицій, мистецької виразності; 2) емоційна реакція під час участі в дійстві; 3) взаємодія з виконавцями, ініціативна участь у частинах обряду (наприклад, у співі, танцях, ритуалах тощо); 4) об'єднання глядачів у спільноту; 5) рефлексія над сенсом обрядових дійств (інтерпретація, розуміння, особисті враження); 6) трансформація досвіду, зміна уявлення, переконання та сприйняття світу; 7) збереження традицій, передача цінностей від покоління до покоління.

«Вокальне мистецтво є невідчуженою складовою всього розвитку української нації» [7, с. 156]. Музика є нероздільною частиною українських обрядів, а обрядові пісні є основним засобом комунікації, що допомагають зберігати та примножувати духовність нації. Мелодії пісень, перероблені чи збережені у своєму первісному вигляді, надають виставам автентичності та переносять глядача в інший часопростір. У сучасних українських обрядах можна спостерігати синкретичність традиційної музики й елементів сучасних жанрів, як-от поп, рок, електроніка, що створюють унікальний звуковий ландшафт. Новітні техніки обробки та запису звуку дозволяють експериментувати зі звучанням традиційних інструментів, надаючи їм сучасного й інноваційного характеру, передбачають застосування нових музично-вокальних технік. Музично-артистична

колаборація дозволяє співпрацювати із представниками різних жанрів чи навіть інших культур для створення унікальної обрядової вистави.

Ансамблевість в обрядових дійствах – це не просто спільна гра співаків-акторів на сцені. Це глибокий зв'язок, що ґрунтується на довірі, співпраці, єднанні, відкритості, відданості. Актори виконавської групи мають глибоко розуміти, відчувати, довіряти та підтримувати один одного на сцені. Ансамблева робота завжди дає більше можливостей для творчості, імпровізаційності, експериментування. Ансамблеве виконавство зберігає такі атрибути, як ладо-гармонічність і звуковисотність, музичну семантичність, виразність усіх музичних засобів, єдність із художнім образом і літературним змістом. Культура ансамбліста окреслює ступінь обізнаності в музикальному та загальнокультурному сенсі. Для досягнення повноцінної ансамблево-виконавської єдності, цілеспрямованості, темпоритмічної та темброво-гармонічної звучності необхідно постійно вдосконалювати вокальну техніку, використовувати вокально-акторський модерновий підхід, вибудовувати ставлення до кожного слова, володіти колористикою звукових ефектів тощо.

Сучасні театралізовані обрядові дійства не можуть відбутися без вокально-акторського ансамблевого колективу, музично-практична діяльність яких забезпечується: 1) виразними голосами ансамблевого звучання та неординарним виконанням; 2) синтезом різних музично-театральних жанрів і стилів, що віддзеркалюють різноманітні культурні смаки (від традиційного фольклору до сучасних популярних жанрів); 3) сучасними авторськими аранжуваннями українських народних пісень або вокальних композицій із цікавою ритмо-перкусією; 4) сьогочасною сценофонією, яка включає в себе використання спеціальних візуальних, звукових, світлових ефектів, комп'ютерних програм для підсилення враження та створення атмосфери театралізованої вистави; 5) спільністю режисерсько-ансамблевого музикування; 6) взаємодією героїв театралізованого обряду через діалоги, рухи та жести; 7) створенням образної сюжетної цілісності.

Сучасні виконавці народних обрядових дійств утримують баланс між збереженням традицій і внесенням новаторських елементів для створення свіжого, актуального, живого та привабливого видовищного дійства. Вони відкривають нові перспективи для вираження культурної спадщини та поглиблюють взаємини між минулим і сучасністю через музику та виконавське мистецтво. Важлива роль сучасних вокально-ансамблевих гуртів у збереженні та популяризації народних обрядів, українських народних пісень, фольклорно-сучасного танцю. Деякі вокальні фолкгурти експериментують, створюючи нові пісні на основі народних мотивів, презентують національні обряди з піснями та хореографічно-театральними постановками, тим самим зберігають зв'язок із красою української народної культури («Даха-Браха», «Хорея Козацька», «Тінь Сонця», «ОНУКА», «Go_A», «The Doox» тощо).

Діяльність сучасного керівника ансамблю у формуванні театральньо-видовищного образу обрядового

дійства є визначальною, оскільки він відповідає за вироблення задуму вистави, вибір естетичних і драматургічних елементів, за спільну роботу з усіма учасниками для створення виразної інтерпретації українського обрядового дійства.

Виокремимо функції керівника виконавського ансамблевого колективу сьогодення: 1) концептуалізатор ідеї (художнє бачення вистави-обрядодії); 2) режисер театральної частини (розроблення партитури та сценарію з урахуванням традицій, символіки обряду, потреб аудиторії та специфіки виступу; постановка сцен і дійства; визначення візуально-звукових елементів, як-от маски, костюми, декорації, реквізит, музика, світло; уживання різноманітних технік акторської майстерності; опрацювання рухопластичної біомеханіки); 3) режисер музичної частини (вокально-технічна та сценічно-образна підготовка солістів та ансамблів (вокальний та інструментальний), постановка вокальних номерів, вибір стилістики аранжувань композицій і звуко-акустичних рішень, розроблення динаміки, темпоритму вистави); 4) організатор і координатор репетицій (планування та проведення, розподіл ролей серед учасників, контроль за високою якістю музичного виконання, сценічно-театральних дій і репетиційних завдань, робота над музично-гармонічною співзвучністю); 5) лідер, мотиваційний спікер (надихає учасників на самовдосконалення та професійне зростання, співпрацює з різними учасниками проєкту – акторами, музикантами, танцюристами, дослідниками, технічним персоналом); 6) комунікатор (впливає на глядачів і громадськість, просуває вистави, ініціює пресконференції й інші заходи для привертання уваги до обрядового дійства); 6) дослідник (збирає, аналізує першоджерельний матеріал, розробляє нові виконавські стратегії); 7) менеджер, фінансист (готує бюджет, забезпечує фінансову підтримку та пошук спонсорів); 8) науковець (бере участь у поширенні результатів дослідження, публікує статті, виступає з лекціями, проводить майстер-класи). Важливо зазначити, що призначення керівника ансамблю може варіюватися залежно від конкретного проєкту, однак завжди він забезпечує успіх театральньо-обрядової акції.

Висновки. Отже, сучасні українські театралізовані обрядові дійства – це народне пісенно-танцювальне видовище зі своєю сюжетною лінією, специфічною драматургією, художньо-поетичними образами, музичною мовою, своєрідною режисурою, професійним колективом виконавців. У сучасному світі театральність обрядових дійств стає все більш актуальною для сучасного покоління. Це пов'язано зі зростанням інтересу до народної культури, пошуком автентичності, розвитком нових форм мистецтва, створенням інтерактивності, підсиленням емоційного впливу, розкриттям глибинного сенсу, збереженням і популяризацією національних народних традицій. Результати дослідження допоможуть краще зрозуміти й оцінити вплив театральності на сучасні обрядові практики, а також виявити перспективи подальших досліджень у цій області.

Література:

1. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : монографія. Київ : Українська ідея, 2001. 144 с.
2. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції : навчальний посібник. Київ : Український світ, 2002. 439 с.
3. Борисенко В. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ ст. : монографія. Київ : НАН України, ІМФЕ, 2016. 256 с.
4. Волицька І. Театральні елементи у традиційній обрядовості українців Карпат кінця ХІХ – поч. ХХ ст. : монографія. Київ : Наук. думка, 1992. 138 с.
5. Етнографія українців : навчальний посібник / за ред. С. Макарчука. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
6. Особливості режисури театралізованих народних свят та обрядів / О. Куцик та ін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34. Т. 2. С. 71–76.
7. Леонтієва С. Сучасне вокальне виконавство як збереження духовних цінностей української культури. *Мистецтвознавчі записки*. 2020. № 38. С. 154–158.
8. Павленко І. Вокальні ансамблі сучасного побутування (жанрові особливості). *Народознавчі зошити*. 2013. № 4. С. 722–726.
9. Серко О. Традиційна вокально-обрядова культура Середньої Волині (етнографічний та жанровий аспекти). *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка*. Музикознавчий універсум. 2017. Вип. 41. С. 140–153.
10. Синиця Р. І. Сучасна проблематика традиційного народнопісенного виконавства: етнокультурологічний аспект. *Література та культура Полісся* № 103. Серія «Філологічні науки». 2021. № 18. С. 128–140.
11. Скопцова О. Науково-педагогічне осмислення українського народного пісенного виконавства. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 66–67. С. 59–65.
12. Ужинський М. Сценофонія як звукотехнічна концепція вистави. *Нова педагогічна думка*. 2023. Т. 114. № 2. С. 127–131.
13. Чухліб Т., Скуратівська Л. Фольклорний стиль сучасного українського одягу. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. Вип. 22. С. 259–269.

References:

1. Antoniuk, V.H. (2001). *Ukrainska vokalna shkola: etnokulturolohichniy aspekt : monohrafiia* [Ukrainian vocal school: ethnocultural aspect : monograph] Kyiv : Ukrainska ideia, 144 p. [in Ukrainian]
2. Bench-Shokalo, O.H. (2002). *Ukrainskyi khorovyi spiv: aktualizatsiia zvychaievoi tradytsii : navch. posib* [Ukrainian choral singing: actualization of traditional tradition : study guide] Kyiv : Ukrainskyi svit, 439 p : portr., fotohr., noty [in Ukrainian]
3. Borysenko, V. (2016). *Simeina obriadovist ukraintsiv XX – nachatku pochatku XXI stolittia : monohrafiia* [Family rituals of Ukrainians of the 20th – early 21st centuries : monograph] Kyiv : NAN Ukrainy, IMFE, 256 p. [in Ukrainian]
4. Volytska, I.V. (1992). *Teatralni elementy v tradytsiinii obriadovosti ukraintsiv Karpat kintsia XIX – poch. XX st. : monohrafiia* [Theatrical elements in the traditional rituals of the Carpathian Ukrainians of the end of the 19th – beginning of 20th century : monograph]. Kyiv : Nauk. dumka, 138 p. [in Ukrainian]
5. *Etnohrafiia ukraintsiv : navch. posib. / za red. prof. S.A. Makarchuka* [Ethnography of Ukrainians: study guide]. Lviv : LNU im. I. Franka, 2015. 711 p. [in Ukrainian]
6. Kutsyk O., Ukhach L., Malyska N. (2020). *Osoblyvosti rezhysury teatralizovanykh narodnykh sviat ta obriadiv*. [Peculiarities of directing theatrical folk holidays and ceremonies] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 34 (2). Pp. 71–76 [in Ukrainian]
7. Leontieva, S.L. (2020). *Suchasne vokalne vykonavstvo yak zberezhenia dukhovnykh tsinnosti ukrainskoi kultury* [Modern vocal performance as preservation of spiritual values of Ukrainian culture] *Mystetstvoznavchi zapysky*, 38. Pp. 154–158 [in Ukrainian]
8. Pavlenko, I. (2013). *Vokalni ansambli suchasnoho pobutuvannia (zhanrovi osoblyvosti)* [Vocal ensembles of modern life (genre features)]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4. Pp. 722–726 [in Ukrainian]
9. Serko, O. (2017). *Tradytsiina vokalno-obriadova kultura Serednoi Volyni (etnografichniy ta zhanrovyi aspekty)* [Traditional vocal and ritual culture of Central Volyn (ethnographic and genre aspects)] *Naukovi zbirky Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni M.V. Lysenka. Muzykoznavchyi universum*, 41. Pp. 140–153 [in Ukrainian]
10. Synytsia, R.I. (2021). *Suchasna problematyka tradytsiinoho narodnopisennoho vykonavstva: etnokulturolohichniy aspekt* [Contemporary issues of traditional folk song performance: ethnocultural aspect] *Literatura ta kultura Polissia* № 103. Seriiia “Filolohichni nauky”, 18. Pp. 128–140 [in Ukrainian]
11. Skoptsova, O. (2016). *Naukovo-pedahohichne osmyslennia ukrainskoho narodnoho pisennoho vykonavstva* [Scientific and pedagogical understanding of Ukrainian folk song performance] *Pedahohichni nauky*. №№ 66–67. Pp. 59–65 [in Ukrainian]
12. Uzhynskiy, M. (2023). *Stsenofoniia yak zvukotekhnichna kontseptsiia vystavy* [Scenophony as a sound-technical concept of a performance] *Nova pedahohichna dumka*, 114 (2). Pp. 127–131 [in Ukrainian]
13. Chukhlib, T.M., Skurativska, L.H. (2011). *Folklorni styl suchasnoho ukrainskoho odiahu* [Folk style of modern Ukrainian clothing]. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*, 22. Pp. 259–269 [in Ukrainian]